

Klaudia WILK-MHAGAMA

Uniwersytet Jagielloński

klaudia.wilk-mhagama@uj.edu.pl

POLITYKA MIGRACYJNA UNII AFRYKAŃSKIEJ W KONTEKŚCIE MIGRACJI WEWNĄTRZKONTYNENTALNYCH

ABSTRACT**The Migration Policy of the African Union in the Context of Intracontinental Migration**

The African Union (AU) migration policy plays a crucial role in managing intra-continental migrations, which are significant for the stability and development of the region. The AU promotes regional integration and the free movement of people, helping to identify barriers and opportunities for better regional integration and the protection of human rights. However, the AU faces internal tensions arising from the diverse interests of its member states, and differences in migration policies and priorities among member countries hinder the development of a unified and effective migration strategy. Additionally, the influence of key actors in international politics, significantly impacts the AU's migration policy, complicating its ability to autonomously shape its policies. The aim of this article is to analyze the framework assumptions of the AU's migration policy in the context of international relations, striving to create an integrated approach to migration management.

Keywords: African Union, migration policy, international relations, regional integration

Słowa kluczowe: Unia Afrykańska, polityka migracyjna, relacje międzynarodowe, integracja regionalna

WPROWADZENIE

Polityka migracyjna Unii Afrykańskiej (UA) odgrywa kluczową rolę w zarządzaniu migracjami wewnątrzkontynentalnymi, które mają istotne znaczenie dla stabilności i rozwoju regionu. Unia promuje integrację regionalną i swobodny przepływ osób, a to pomaga w identyfikacji barier i możliwości dla lepszej integracji regionalnej oraz ochrony praw człowieka. Aby zrozumieć dynamikę migracji w Afryce oraz wyzwania, przed którymi stoi kontynent w kontekście migracji, niezbędne są badania nad polityką migracyjną UA oraz wchodzących w jej skład wspólnot. Należy jednak pamiętać, że UA zmagając się z wewnętrznymi napięciami, wynikającymi z różnorodnych interesów państw członkowskich, a różnice w politykach migracyjnych i priorytetach poszczególnych krajów utrudniają wypracowanie jednolitej i skutecznej strategii migracyjnej. Dodatkowo wpływ kluczowych aktorów w polityce międzynarodowej, takich jak wspólnoty i organizacje międzynarodowe, znacząco oddziałuje na politykę migracyjną UA, komplikując jej zdolność do autonomicznego kształtowania tejże polityki, a to rysuje obraz Unii Afrykańskiej jako instytucji, którą dr Isaac Olowale Albert opisuje jako *dziecko, które wciąż żyje na mleku*, podkreślając, że UA nadal *testuje* swoje systemy, a podejście afrykańskich liderów do działalności organizacji jest podejściem *poczekaj i zobacz*¹.

ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE

Celem artykułu jest analiza ramowych założeń polityki migracyjnej UA, dążącej do stworzenia zintegrowanego podejścia do zarządzania migracją w kontekście relacji międzynarodowych. W niniejszym opracowaniu działania UA opisane są z uwzględnieniem wybranych wspólnot regionalnych, takich jak: Wspólnota Wschodnioafrykańska (*East African Community* – EAC), Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej (*Economic Community of West African States* – ECOWAS) oraz Wspólnota Rozwoju Afryki Południowej (*Southern African Development Community* – SADC). Uznawane są one za kluczowe elementy w procesie integracji kontynentalnej z następujących powodów: (1) EAC i SADC obejmują większość krajów Afryki Wschodniej i Południowej (zawierają większość członków Wspólnego Rynku Afryki Wschodniej i Południowej – *Common Market for Eastern and Southern Africa* – COMESA) i są pionierami trójstronnego schematu integracji regionalnej, który może stać się modelem integracji kontynentalnej całej Afryki; (2) ECOWAS odgrywa kluczową rolę w Afryce Zachodniej i ma stosunkowo zaawansowaną politykę migracyjną na poziomie regionalnym². Jednakże, ze względu na bardzo obszerny zakres tematyki migracyjnej, w niniejszym

¹ I.O. Albert, *The African Union and Conflict Management*, „Africa Development” 2007, vol. 32, nr 1, s. 42, tłum. własne.

² Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration Governance in the African Continent. The Current State of Affairs and the Way Forward*, Stiftung Entwicklung und Frieden, sef: Study Development and Peace Foundation, Bonn 2016. s. 10.

artykule autorka skupia się na migracjach wewnątrzkontynentalnych, ograniczając zakres tematyki do swobodnego przepływu migrantów i współpracy regionalnej wspólnot. Autorka analizuje, jak wspólnoty regionalne współpracują w kontekście swobodnego przepływu osób, jakie mechanizmy polityki są wdrażane, aby ułatwić migrację wewnątrz kontynentu, oraz jakie wyzwania i korzyści wynikają z takiej współpracy.

W związku z zakresem tematu w artykule postawione są dwie hipotezy badawcze, które poddawane są weryfikacji w tekście: (1) cele polityki migracyjnej UA, dążące do zintegrowanego podejścia do zarządzania migracją, tj. wspieranie integracji migrantów oraz wzmacnianie współpracy międzynarodowej, napotykać na wyzwania w postaci braku spójnych polityk migracyjnych opartych o różne interesy i priorytety; (2) na kształt prowadzonej polityki międzynarodowej oraz migracyjnej Unii Afrykańskiej wpływają stosunki z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi. Analiza zostanie przeprowadzona w oparciu o teorię stosunków międzynarodowych. Po krótkim wprowadzeniu w kwestię roli UA w zarządzaniu migracjami w kontekście polityki międzynarodowej oraz zarysowaniu założeń teoretycznych i metodologicznych przyjętych w niniejszym opracowaniu omówione zostaną ramy polityki migracyjnej w Afryce, jej cele i założenia. Wykorzystana zostanie analiza treści, w tym dokumentów Unii Afrykańskiej oraz poszczególnych wspólnot regionalnych, a także analiza polityki wybranych państw członkowskich UA, w celu zidentyfikowania spójności i różnic w podejściu do zarządzania migracją. Zidentyfikowane zostaną również kluczowe programy, aktorzy i ich role w kształtowaniu polityki migracyjnej UA. Następnie autorka podejmie się uzasadnienia wskazanych hipotez, dokonując analizy i omówienia wyzwań związanych z realizacją celów polityki migracyjnej UA (hipoteza 1) oraz roli globalnych aktorów i ich wpływu na politykę migracyjną UA (hipoteza 2), opierając się na studiach przypadków ilustrujących powyższe założenia, jak również analizy współpracy międzynarodowej. Artykuł zakończy się podsumowaniem powyższych zagadnień, a także wskazaniem rekomendacji dla przyszłej współpracy regionalnej UA.

TEŁO TEORETYCZNE

Teoria polityki międzynarodowej jako złożony i wieloaspektowy obszar badań obejmuje szeroki zakres myśli i założeń. W jej ramach analizowane są kluczowe zagadnienia, takie jak: bezpieczeństwo, współpraca międzynarodowa, konflikty, a także polityka migracyjna. W kontekście polityki migracyjnej warto skupić się na kilku kluczowych hipotezach, które zostały wcześniej przedstawione. Jednym z głównych założeń jest twierdzenie, że polityka migracyjna Unii Afrykańskiej dąży do integracji, która jest nieodłącznym elementem polityki migracyjnej³. Jednakże na drodze do realizacji tych założeń pojawiają się wyzwania związane z interesami poszczególnych krajów członkowskich. Z jednej strony teoria liberalizmu koncentruje się na współpracy

³ Zob. *Relations Between Immigration and Integration Policies in Europe: Challenges, Opportunities and Perspectives in Selected EU Member States*, red. M. Duszczyk, M. Pachocka, D. Pszczółkowska, London–New York, NY 2020, s. 7-9.

międzynarodowej i funkcji instytucji. W tym aspekcie UA jako instytucja międzynarodowa odgrywa znamionną rolę w koordynowaniu polityki migracyjnej i promowaniu współpracy między państwami członkowskimi. Z drugiej jednak strony realizm, a konkretniej teoria neorealistyczna, skupia się na interesach własnych państw, co prowadzi do konkluzji, że pomimo chęci wypracowania wspólnych celów w polityce migracyjnej UA cele rzeczywiste mogą się różnić w zależności od potrzeb poszczególnych krajów członkowskich. Teoria opracowana przez Kennetha Waltza koncentruje się na strukturze międzynarodowego systemu, w którym państwa dążą do maksymalizacji swojego bezpieczeństwa i władzy, kierując się przede wszystkim własnym interesem narodowym⁴. John Clarke zwrócił uwagę na fakt, że większość współczesnych teorii badających relacje międzynarodowe Afryki jest opisywana w kontekście liberalizmu i globalizmu, co oczywiście w okresie po zimnej wojnie miało swoje uzasadnienie. Tymczasem obecnie większość liderów afrykańskich koncentruje się na dziedzictwie kolonializmu i strukturze światowej gospodarki, które ich zdaniem odpowiadają za słabe wyniki Afryki w zakresie rozwoju pokolonialnego⁵. Dominacja globalnych potęg, wpływająca na możliwości, jak i ograniczenia państw afrykańskich, zwraca uwagę na asymetrię władzy w systemie międzynarodowym.

Liderzy afrykańscy, koncentrując się na strukturze światowej gospodarki, podkreślają nierówności i dominację potęg globalnych, które wpływają na ich zdolność do samodzielnego rozwoju i podejmowania suwerennych decyzji. Widać to również w kontekście wpływu kluczowych aktorów globalnych na politykę migracyjną UA. W świetle np. teorii reżimów międzynarodowych, opracowanej przez Roberta Keohane'a i Josepha Nye'a⁶, działania UA regulujące przepływy migracyjne i zapewniające ochronę praw migrantów uwarunkowane są wpływem globalnych mocarstw i organizacji międzynarodowych, które często dostarczają finansowania, technologii oraz działania *know-how*. Polscy badacze wyraźnie wskazują, że Unia Afrykańska od samego początku swojego istnienia była pod wpływem kluczowych aktorów globalnych, co miało znaczący wpływ na procesy demokratyzacyjne w Afryce. Wiesław Lizak wskazuje ten wpływ chociażby w przyjęciu międzynarodowych norm dotyczących demokracji i praw człowieka oraz w mechanizmach interwencji humanitarnej. Zwrócił on również uwagę, że Unia Afrykańska, poprzez swoje działania i postanowienia statutowe, starała się dostosować do globalnych standardów, co miało na celu nie tylko promowanie demokracji, ale także zapewnienie stabilności i pokoju na kontynencie afrykańskim⁷. Przykładem jest prawo UA do interwencji w przypadku zbrodni wojennych, ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości, co ogranicza zasadę nieingerencji w sprawy wewnętrzne państw

⁴ Zob. K.N. Waltz, *Theory of International Politics*, London 1979.

⁵ J.F. Clark, *Realism, Neo-Realism and Africa's International Relations in the Post-Cold War Era*, [w:] *Africa's Challenge to International Relations Theory*, red. K.C. Dunn, T.M. Shaw, London 2001, s. 85-102.

⁶ Zob. R.O. Keohane, J.S. Nye, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, MA 1977.

⁷ W. Lizak, *Unia Afrykańska a procesy demokratyzacji w Afryce*, „Stosunki Międzynarodowe / International Relations” 2017, t. 53, nr 4, s. 37-42.

członkowskich⁸. Oczywiście, idąc za słowami Thomasa Renarda, kwestie bezpieczeństwa są ściśle powiązane z partnerstwem strategicznym (PS). Trudno wyobrazić sobie bowiem partnerstwo strategiczne bez uwzględnienia kwestii bezpieczeństwa, ponieważ te dwa aspekty są ze sobą silnie powiązane⁹. Jednakże nie wszystkie PS są motywowane wyłącznie bezpieczeństwem, gdyż dotyczyć mogą różnych zagadnień. W zakresie polityki migracyjnej Unii Afrykańskiej obejmują zarówno kwestie bezpieczeństwa, jak i rozwój gospodarczy, ochronę praw człowieka oraz stabilność polityczną.

UNIA AFRYKAŃSKA I JEJ RAMOWA POLITYKA MIGRACYJNA

Unia Afrykańska została utworzona 9 lipca 2002 r. na szczycie w Durbanie, zastępując Organizację Jedności Afrykańskiej (*Organisation of African Unity* – OAU), która działała od 1963 r. Już od momentu swojego powstania UA stara się zaradzić problemom migracyjnym na kontynencie, przyjmując szereg dokumentów i inicjatyw mających na celu zarządzanie migracjami wewnątrzkontynentalnymi oraz ochronę praw migrantów. Wydaje się oczywiste, że w kontekście polityki migracyjnej UA duży nacisk kładzie na zarządzanie migracjami wewnątrzkontynentalnymi, co jest kluczowe dla stabilności i rozwoju kontynentu. Cel ten ma być osiągnięty poprzez promowanie legalnej migracji, ochronę praw migrantów oraz zwalczanie nielegalnej migracji i handlu ludźmi.

Zgodnie z Ramami Polityki Migracyjnej głównymi priorytetami, które powinny kierować państwami członkowskimi UA w zarządzaniu migracją, są integracja migrantów ze społecznościami przyjmującymi oraz przestrzeganie humanitarnych zasad migracji¹⁰. Ramowa Polityka Migracyjna zachęca państwa członkowskie do opracowywania polityk, które chronią i promują prawa człowieka migrantów. Wzywa państwa do opracowania szkoleń z zakresu praw człowieka i przeciwdziałania rasizmowi dla pracowników publicznych, w tym funkcjonariuszy organów ścigania, takich jak edukacja obywatelska i działania zwiększające świadomość. Działania przeciwko ksenofobii muszą być koordynowane przez międzynarodowe organizacje migracyjne i praw człowieka. Ramowa Polityka Migracyjna wzywa również państwa członkowskie do dostosowania krajowego ustawodawstwa do międzynarodowych konwencji w celu ochrony praw migrantów, w tym zapewnienia dostępu do sądów i promowania integracji migrantów w społeczeństwach przyjmujących w celu wspierania wzajemnej akceptacji kulturowej i zapewnienia ich praw¹¹.

⁸ *Constitutive Act of African Union*, [online:] https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf, 10 IX 2024.

⁹ T. Renard, *Partnering for Global Security: The EU, Its Strategic Partners and Transnational Security Challenges*, „European Foreign Affairs Review” 2016, vol. 21, nr 1, s. 9-33.

¹⁰ E.T. Achiume, L.B. Landau, *The African Union Migration and Regional Integration Framework*, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, „Policy & Practice Brief” 2015, nr 36, s. 4.

¹¹ A.G. Belete, *The African Union, Migration and Integration: Legal Foundation, the Migration Policy Framework and Challenges and Potential Shortcoming*, „International Journal of Research in Education Humanities and Commerce” 2024, vol. 5, nr 4, s. 75.

Unia Afrykańska przyjęła szereg instrumentów prawnych i politycznych mających na celu regulację dobrowolnej i przymusowej migracji na kontynencie. Jednym z pierwszych dokumentów odnoszących się do polityki migracyjnej UA był *Plan działania* przyjęty podczas szczytu w Valletcie, odbywającego się w dniach od 11 do 12 listopada 2015 r. Plan z Valetty był pośrednio odpowiedzią Rady Europejskiej na tragiczne wydarzenie na Morzu Śródziemnym z 19 kwietnia 2015 r., w wyniku którego setki migrantów straciły życie. Kluczowe działania zidentyfikowane przez Radę Europejską w celu zapobiegania nielegalnym przepływowi migracyjnym obejmowały: zwiększenie wsparcia dla kluczowych krajów w monitorowaniu i kontrolowaniu granic lądowych i tras; budowanie na istniejących ramach współpracy regionalnej; wykorzystanie wszystkich dostępnych narzędzi do wdrażania umów readmisyjnych i promowania readmisji nieautoryzowanych migrantów ekonomicznych, a także zintensyfikowanie dialogu z Unią Afrykańską i kluczowymi państwami. Celem *Planu działania* było zaradzenie kryzysowi migracyjnemu, który dotknął Europę i Afrykę¹². W efekcie dokument przyjęty na szczycie dzięki współpracy Rady Europejskiej z Unią Afrykańską ustanowił ramy współdziałania w zakresie migracji między UE a Afryką. Obejmuje on pięć priorytetowych obszarów: zapobieganie nielegalnej migracji, ochrona migrantów, zarządzanie granicami, legalna migracja oraz rozwój i współpraca. Na spotkaniu konsultacyjnym po Valletcie w Kenii państwa członkowskie UA podkreśliły, że migracja jest prawem, które musi być chronione¹³.

Należy jednak pamiętać, że państwa członkowskie – wówczas jeszcze Organizacji Jedności Afrykańskiej – zaczęły dostrzegać potrzebę ułatwienia migracji wewnątrzkontynentalnej znacznie wcześniej, gdyż już w latach 90. XX w., kiedy to pojawiły się pierwsze pomysły na stworzenie protokołu dotyczącego swobodnego przemieszczania się osób¹⁴. Pokłosiem powyższych działań i decyzji było formalne przyjęcie w 2018 r. przez przywódców afrykańskich protokołu o swobodnym przemieszczaniu się osób, mającego na celu wspieranie mobilności wewnątrzkontynentalnej i poprawę dobrobytu wszystkich Afrykanów. Pomimo że protokół podpisało ponad 30 krajów, to tylko 4 z nich – Rwanda, Niger, Mali i Wyspy Świętego Tomasza i Książęca – dokonały jego ratyfikacji¹⁵. Nie ulega wątpliwości, że przyczyny leżą w obawach

¹² Council of the European Union, *Valletta Conference on Migration (Malta, 11-12 November 2015) – Orientation Debate*, Brussels, 30 VI 2015, [online] <https://web.archive.org/web/20150905115218/http://www.statewatch.org/news/2015/jul/eu-council-november-015-migration-valletta-conference-orientation-debate-10387-15.pdf>, 10 IX 2024.

¹³ *Report of the African Consultations on Migration Factoring in Outcomes of the Valetta Summit on Migration*, held in Nairobi, Kenya (14-15 December 2015), [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/conceptnotes/19426-cn-concept_note.docx, 10 IX 2024.

¹⁴ African Union, *Treaty Establishing the African Economic Community 1991*, art. 43(2) (AEC Treaty), [online] https://au.int/sites/default/files/treaties/37636-treaty-TREATY_ESTABLISHING_THE_AEC-compressed.pdf, 10 III 2025.

¹⁵ African Union, *List of Countries Which Have Signed, Ratified/Acceded to the Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to Free Movement of Persons, Right of Residence and Right of Establishment*, 8 VIII 2023, [online] https://au.int/sites/default/files/treaties/36403-sl-PROTOCOL_TO_THE_TREATY_ESTABLISHING_THE_AFRICAN_ECONOMIC_COMMUNITY_RELATING_TO_FREE_MOVEMENT_OF_PERSONS-1.pdf, 10 III 2025.

krajów członkowskich i związane są z bezpieczeństwem i niekontrolowaną migracją. To w efekcie prowadzi do braku konsensusu politycznego, jak również wewnętrznych sporów politycznych¹⁶.

Za jeden z najlepszych przykładów zarządzania migracjami w Afryce uznawana jest Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS), głównie dzięki zaawansowanemu i dobrze wdrożonemu reżimowi migracyjnemu, który uwzględnia potrzeby rozwojowe uchodźców i osób ubiegających się o azyl. Wspólnota ta przede wszystkim zniosła wymóg wizowy na 90 dni dla obywateli regionalnych. Regionalna Polityka Pracy i Zatrudnienia ECOWAS z 2009 r. wspiera ponadto elastyczność rynku pracy i rozwój kapitału ludzkiego. Ministrowie regionalni zobowiązali się do promowania praw pracowników migrujących oraz współpracy w zakresie migracji pracowniczej i mobilności zawodowej¹⁷.

Znaczące postępy w zakresie swobody przemieszczania się poczyniła również Wspólnota Wschodnioafrykańska (EAC), która dąży do harmonizacji przepisów dotyczących pracy i zatrudnienia oraz wymiany informacji o dostępności zatrudnienia. *Protokół o ustanowieniu wspólnego rynku EAC*, który wszedł w życie 1 lipca 2010 r., wprowadza pięć regionalnych wolności przepływu: towarów, osób, pracy, usług i kapitału, oraz dwa prawa migracyjne – zakładanie działalności gospodarczej i zamieszkanie. Dokument ten kategoryzuje osoby przekraczające granice na osoby, pracowników i osoby samozatrudnione, z odpowiednimi regulacjami dla każdej kategorii¹⁸. Wspólnota Wschodnioafrykańska jako stosunkowo nowy blok regionalny osiągnęła znaczące postępy w zakresie swobody przemieszczania się. Osiągnięcia te obejmują pięć dokumentów podróży, wspólną wizę turystyczną między Kenią, Rwandą i Ugandą oraz swobodę zakładania działalności gospodarczej dla obywateli tych krajów. Te sukcesy wynikają głównie z protokołu wspólnego rynku¹⁹.

Przyjęcie protokołu o swobodnym przepływie osób, który ma na celu zniesienie barier migracyjnych między państwami członkowskimi, uwzględniane jest m.in. w *Agendzie 2063*, która jest długoterminowym planem rozwoju Afryki. W dokumentach *Agendy 2063* polityka migracyjna stanowi jeden z wielu obszarów składających się na politykę inkluzywną Unii Afrykańskiej. W kontekście zniesienia barier migracyjnych integralną częścią *Agendy 2063* jest Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu (*African Continental Free Trade Area* – AfCFTA), będąca kompleksowym planem działania Unii Afrykańskiej, który ma na celu przekształcenie Afryki w globalną potęgę gospodarczą i społeczną do 2063 r. Strefa jest jednym z kluczowych elementów tego planu, mającym na celu przyspieszenie wzrostu handlu wewnątrzafrykańskiego i wykorzystanie handlu jako silnika wzrostu gospodarczego i zrównoważonego

¹⁶ *African Countries Are Stuck on the Free Movement of People. How to Break the Logjam*, The Conversation, 16 I 2022, [online] <https://theconversation.com/african-countries-are-stuck-on-the-free-movement-of-people-how-to-break-the-logjam-174720>, 10 IX 2024.

¹⁷ Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 21-22.

¹⁸ East African Community, *Protocol on the Establishment of the East African Community Common Market*, [online] <http://eacj.org/wp-content/uploads/2012/08/Common-Market-Protocol.pdf>, 10 IX 2024.

¹⁹ Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 23-24.

rozwoju²⁰. *Agenda 2063* wspiera integrację migrantów poprzez promowanie polityk inkluzyjnych, które zapewniają dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej i rynku pracy. W tym celu Unia Afrykańska rozpoczęła konkretne programy, jak chociażby w obszarze edukacji program dotyczący Kontynentalnej Strategii Edukacyjnej dla Afryki (*Continental Education Strategy for Africa* – CESA), który ma na celu zapewnienie wszystkim uczniom, w tym migrantom, dostęp do wysokiej jakości edukacji²¹. W sektorze zdrowia przykładem jest Program Zdrowia Migrantów, który ma na celu poprawę dostępu do opieki zdrowotnej dla migrantów, w tym poprzez integrację opieki zdrowotnej dla migrantów i obywateli oraz wzmocnienie nadzoru nad chorobami zakaźnymi na granicach²². W kontekście ochrony migrantów *Agenda 2063* przewiduje mechanizmy, takie jak: ustanowienie krajowych i regionalnych instytucji ochrony praw migrantów, wprowadzenie przepisów chroniących przed nadużyciami oraz promowanie dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla migrantów. Dodatkowo promuje działania mające na celu zapobieganie nadużyciom, takie jak: kampanie informacyjne, szkolenia dla służb granicznych oraz współpracę międzynarodową w zakresie zwalczania handlu ludźmi. Jednym z flagowych projektów jest kampania *Silencing the Guns* (tłum. polskie „Uciszenie broni”), która obejmuje działania edukacyjne i szkoleniowe dla służb granicznych oraz społeczności lokalnych mających na celu zwiększenie świadomości na temat praw migrantów oraz zagrożeń związanych z nielegalną migracją i handlem ludźmi²³.

Należy jeszcze wspomnieć o dwóch dokumentach politycznych UA: *Ramy polityki migracyjnej dla Afryki* (*Migration Policy Framework for Africa* – MPFA) i *Afrykańskie wspólne stanowisko w sprawie migracji i rozwoju* (*African Common Position on Migration and Development* – ACPMD), oba wprowadzone w 2006 r. W MPFA UA przewiduje, że państwa członkowskie będą formułować polityki, które wykorzystują migrację dla rozwoju, natomiast ACPMD proponuje 11 priorytetowych kwestii politycznych związanych z migracją oraz rekomendacje dla działań krajowych, kontynentalnych i międzynarodowych. Istnieje również wiele instrumentów politycznych, komisji i deklaracji

²⁰ Należy zaznaczyć, że Afrykańska Kontynentalna Strefa Wolnego Handlu (AfCFTA) nie jest tym samym, co *Protokół o swobodnym przepływie osób, prawie pobytu i prawie osiedlania się*. AfCFTA jest umową handlową, która ma na celu stworzenie jednolitego rynku dla towarów i usług w Afryce. Została podpisana 21 marca 2018 r. w Kigali, w Rwandzie, i weszła w życie 30 maja 2019 r. *Protokół o swobodnym przepływie osób, prawie pobytu i prawie osiedlania się* został przyjęty 29 stycznia 2018 r. i wszedł w życie 5 lipca 2019 r. Jego celem jest ułatwienie legalnej migracji i mobilności wewnątrz kontynentu. Natomiast tak umowa AfCFTA, jak i *Protokół* są integralną częścią polityki migracyjnej Unii Afrykańskiej.

²¹ *Continental Education Strategy for Africa 2016-2025*, CESA 16-25, [online] <https://ecosocc.au.int/sites/default/files/files/2021-09/continental-strategy-education-africa-english.pdf>, 10 IX 2024.

²² *Migration and Health: Addressing Current Health Challenges of Migrants and Refugees in Africa – from Policy to Practice. Final Report*, October 2021, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/41748-doc-Study_Report-Migration_and_Health-From_Policy_to_Practice_ENG.pdf, 10 IX 2024.

²³ *Silencing the Guns: A Developmental Approach*, United Nations Development Programme, 23 II 2022, [online] <https://www.undp.org/africa/publications/silencing-guns-developmental-approach>, 12 IX 2024.

UA, które wpływają na migrację i ją ułatwiają, ale nie są specjalnie stworzone do jej regulowania. Przykłady obejmują *Plan działań UA na rzecz promocji zatrudnienia i zwalczania ubóstwa* z 2004 r.²⁴, *Plan działań UA na rzecz wzmocnienia handlu wewnątrzafrykańskiego* z 2012 r.²⁵, ustalenia z 9. Zwyczajnej Sesji Komisji Pracy i Spraw Społecznych UA z 2013 r.²⁶ oraz *Deklarację w sprawie migracji* przyjętą przez 25. Zgromadzenie UA w czerwcu 2015 r.²⁷ Spójne włączenie takich kontynentalnych instrumentów migracyjnych i pokrewnych do legislacji i polityk migracyjnych afrykańskich (*Regional Economic Communities – RECs*) i odpowiednich państw członkowskich jest utrudnione przez fakt, że te instrumenty nie są wiążące. Stanowią one jedynie wytyczne dotyczące tego, jak państwa członkowskie mogą wykorzystać związek między migracją a rozwojem dla rozwoju narodowego lub regionalnego²⁸.

W obszarze współpracy regionalnej i międzynarodowej UA tworzy programy migracyjne, zapewnia wymianę informacji i danych, a także realizuje wspólne inicjatywy w zakresie zarządzania granicami i bezpieczeństwa. Współpracuje z organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Międzynarodowa Organizacja do spraw Migracji (*International Organization for Migration – IOM*), Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (*United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR*) i Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO*), w celu zwalczania handlu ludźmi i ochrony praw migrantów. Przykładem jest współpraca z IOM, w ramach której powstał projekt *Regional Response to Trafficking in Persons in West Africa* (tłum. polskie „Regionalna Reakcja na Przemyt Osób w Afryce Zachodniej”) mający na celu wzmocnienie zdolności krajów afrykańskich do zwalczania handlu ludźmi poprzez szkolenia, wsparcie techniczne oraz kampanie informacyjne. Unia Afrykańska podjęła również współpracę z UNHCR, współtworząc projekt *Protection and Solutions Strategy for Refugees and Asylum-Seekers in Africa* (tłum. polskie „Strategia Ochrony i Równoległych Rozwiązań dla Uchodźców i Osób Poszukujących Azylu w Afryce”), koncentrujący się na zapewnieniu ochrony prawnej i wsparcia dla uchodźców oraz osób ubiegających się o azyl, a także na promowaniu integracji społecznej. Warto wskazać kilka innych kluczowych projektów, takich jak *Joint Labour*

²⁴ African Union, *Plan of Action on Employment and Poverty Alleviation*, [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/pressreleases/27983-pr-plan_of_action-_english.pdf, 12 IX 2024.

²⁵ African Union, *Action Plan for Boosting Intra-African Trade*, [online] https://au.int/web/sites/default/files/newsevents/pressreleases/26498-pr-action_plan_for_boosting_intra-african_trade_f-english.pdf, 12 IX 2024.

²⁶ African Union, *Enhancing the Capacity of the Labor Market Institutions in Africa to Meet the Current and Future Challenges*, 9th Ordinary Session of Labor and Social Affairs Commission (LSAC), 12 IV 2013, [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/mediaadvisories/28065-ma-media_advisory-_nineteth_lsac_8-12_april_2013_2.pdf, 12 IX 2024.

²⁷ African Union, *Assembly of the Union Twenty-Fifth Ordinary Session 14-15 June 2015 Johannesburg, South Africa*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9664-assembly_au_dec_569_-_587_xxiv_e.pdf, 12 IX 2024.

²⁸ Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 15.

Migration Programme (JLMP, tłum. polskie „Wspólny Program Migracji Pracowniczej”)²⁹ oraz *Ramowe zasady polityki migracyjnej Unii Afrykańskiej dla Afryki* (MPFA)³⁰. Wspólny Program Migracji Pracowniczej (JLMP) to czteroletnia inicjatywa Unii Afrykańskiej mająca na celu integrację regionalną i rozwój w Afryce. Program jest współfinansowany przez Komisję UA, Międzynarodową Organizację Pracy (*International Labour Organization* – ILO), Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (IOM) oraz Komisję Gospodarczą Narodów Zjednoczonych do spraw Afryki (*United Nations Economic Commission for Africa* – UNECA). Został zatwierdzony w kwietniu 2014 r. i przyjęty przez szefów państw i rządów UA w styczniu 2015 r.³¹ Głównym celem JLMP jest wzmocnienie zarządzania migracją pracowniczą i promowanie godnej pracy w kontekście integracji regionalnej i inkluzywnego rozwoju. Program wspiera mobilność ludzką i mobilizuje szeroką koalicję państw członkowskich oraz partnerów rozwojowych, takich jak UE. Chris Ch. Nshimbi i Lorenzo Fioramonti zauważają, że fakt, iż wszystkie państwa członkowskie UA podpisały JLMP, można interpretować jako zobowiązanie do osiągnięcia efektywnego kontynentalnego reżimu migracji pracowniczej na rzecz integracji i rozwoju Afryki oraz do zachęcania do migracji pracowniczej przez granice państwowe. Zwracają oni uwagę, że zobowiązanie państw do swobodnego przepływu siły roboczej widoczne jest również w dobrowolnym uczestnictwie w międzynarodowych projektach promujących transfer wykwalifikowanej siły roboczej przez granice. Co więcej, sponsorowanie migracji pracowniczej przez Bank Światowy również świadczy o wpływie międzynarodowych aktorów i partnerów rozwojowych na rozwój i wdrażanie przepisów i programów politycznych dotyczących migracji³². Międzynarodowe instrumenty promują bowiem prawo do przemieszczania się, podobnie jak *Powszechna deklaracja praw człowieka*. Konwencje, takie jak *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych* (*International Covenant on Civil and Political Rights* – ICCPR) oraz *Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin* (*International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families* – ICPRMW), chronią migrantów i ich prawo do pracy w krajach przyjmujących. Inna kategoria międzynarodowych traktatów dotyczących migrantów obejmuje te, które często są tworzone specjalnie w celu rozwiązania problemów międzynarodowej mobilności ludzi. Unia Afrykańska przyjęła np. *Protokół o prawach kobiet w Afryce*, znany również jako *Protokół z Maputo*, który zobowiązuje państwa członkowskie do likwidacji wszelkich form dyskryminacji i przemocy wobec kobiet, w tym kobiet migrantek. Unia Afrykańska współpracuje

²⁹ Zob. African Union, *JLMP*, [online] <https://au.int/jlmp>, 12 IX 2024.

³⁰ Jest to kompleksowy dokument, który określa ramy polityki migracyjnej UA. Obejmuje on zarządzanie migracją, ochronę praw migrantów, wspieranie migracji legalnej oraz zwalczanie nielegalnej migracji i handlu ludźmi; MPFA promuje również współpracę regionalną i międzynarodową w zakresie zarządzania migracją. Zob. African Union, *Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018-2030)*, [online] <https://au.int/sites/default/files/documents/35956-doc-au-mpfa-executive-summary-eng.pdf>, 12 IX 2024.

³¹ Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 15-16.

³² *Tamże*, s. 16.

z Unią Europejską w ramach różnych programów rozwojowych, które obejmują działania na rzecz zwalczania przemocy wobec kobiet i koncentrują się na eliminacji szkodliwych praktyk, takich jak przymusowe małżeństwa i okaleczanie żeńskich narządów płciowych³³.

Państwa członkowskie współpracują poprzez regularne spotkania i konsultacje, tworzenie regionalnych centrów koordynacji oraz wspólne projekty i programy mające na celu zarządzanie migracją i ochronę praw migrantów. Należy jednak mieć na uwadze, że wiele państw afrykańskich boryka się z ograniczonymi zasobami finansowymi i technicznymi, co utrudnia wdrażanie kompleksowych programów migracyjnych. Brak odpowiednich środków może prowadzić do niedostatecznej ochrony praw migrantów i niewystarczającego zarządzania przepływami migracyjnymi. Niektóre regiony Afryki są dotknięte konfliktami zbrojnymi, niestabilnością polityczną i terroryzmem, co stanowi poważne wyzwanie dla zarządzania migracją. Bezpieczeństwo granic i ochrona migrantów w takich warunkach są trudne do zapewnienia. Dodatkowym problemem jest brak odpowiedniego finansowania. Pomimo istnienia wielu międzynarodowych inicjatyw wspierających zarządzanie migracją w Afryce często brakuje długoterminowego wsparcia finansowego i technicznego, tymczasem współpraca z partnerami międzynarodowymi jest kluczowa dla skutecznej realizacji celów migracyjnych. W związku z wyzwaniami, z jakimi mają do czynienia niektóre kraje afrykańskie, w praktyce często brakuje skutecznej koordynacji i współpracy między państwami członkowskimi, co w efekcie prowadzi do problemów i utrudnień w związku z realizacją wielu celów i założeń polityki migracyjnej Unii Afrykańskiej³⁴.

WYZWANIA W REALIZACJI CELÓW POLITYKI MIGRACYJNEJ UA

Realizacja celów polityki migracyjnej napotyka na kilka kluczowych wyzwań, które pojawiają się już na etapie wspólnot regionalnych. Przede wszystkim brakuje wspólnych ram prawnych, wynikających z różnych przepisów dotyczących migracji. Poszczególne kraje posiadają swoje własne priorytety i cele w zakresie polityki migracyjnej, a to w efekcie prowadzi do konfliktu interesów. Problem pojawia się chociażby w sektorze wizowym. Większość państw afrykańskich permanentnie wprowadza coraz to nowsze procedury, które z jednej strony mają na celu ułatwienie podróżującym szybkiego i łatwego wjazdu do kraju, jednocześnie komplikując procedury wizowe. Takim przykładem jest chociażby Kenia, która wprowadziła od 1 stycznia 2021 r. elektroniczną autoryzację wjazdu (eTA)³⁵, mającą na celu ułatwienie wjazdu do kraju. Jednak nowy system wciąż pada ofiarą wielu nieuregulowanych czy niedopracowanych procedur, które

³³ Tamże, s. 17-18.

³⁴ Zob. M.T. Maru, *Migration Policy-Making in Africa: Determinants and Implications for Cooperation with Europe*, May 2021, Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper, nr RSC 2021/54.

³⁵ *Electronic Travel Authorisation (eTA)*, Directorate of Immigration & Citizen Services, [online] <https://www.etakenya.go.ke/en>, 14 IX 2024.

w związku z nawet najmniejszym błędem utrudniają bądź uniemożliwiają migrantom wjazd do kraju. Republika Południowej Afryki (RPA) jest kolejnym krajem z rzeczywistie skomplikowanymi przepisami migracyjnymi, które mogą stanowić wyzwanie dla imigrantów. Oferuje różne kategorie wiz, z których każda ma swoje specyficzne wymagania³⁶. Procedury są na tyle wymagające, że proces uzyskiwania wizy często wiąże się z długim okresem oczekiwania i bardzo skomplikowaną biurokracją. Również Namibia czy Botswana podchodzą do migracji pracowników z perspektywy bezpieczeństwa, co komplikuje relacje w regionie i ogranicza korzyści z wielostronnych porozumień. Umowy dwustronne są bardziej komfortowe, ale mniej efektywne, a sektor prywatny korzysta z nich do rekrutacji pracowników, co zmniejsza presję na przejrzystą politykę regionalną. Unia Afrykańska pracuje wprawdzie nad stworzeniem wspólnych ram prawnych, organizując spotkania i warsztaty dla przedstawicieli krajów członkowskich, jednakże wciąż brakuje zgodnych przepisów, co w efekcie prowadzi do sytuacji, w której migranci napotykać na różne wymagania i procedury w zależności od kraju, przez który przechodzą. To z kolei staje w opozycji do protokołu o swobodnym przepływie osób oraz umowie handlowej AfCFTA i znacząco utrudnia prowadzenie polityki integracyjnej wewnątrz kontynentu. Protokół ECOWAS dotyczący swobodnego przepływu został wprowadzony w życie w czasie względnego spadku gospodarczego w Afryce Zachodniej, co przyciągnęło wielu migrantów do Nigerii podczas jej boomu naftowego. Po zakończeniu boomu Nigeria uchyliła niektóre artykuły protokołu i wydała ponad milion migrantów. Podobne działania podjęła Ghana, wydalaając ok. 500 tys. Nigeryjczyków z powodu napięć gospodarczych. Inne kraje, takie jak Wybrzeże Kości Słoniowej i Senegal, również okazjonalnie wydalały tysiące ludzi³⁷. Wdrażanie protokołu o swobodnym przepływie w regionie ECOWAS napotykało wiele trudności i niepowodzeń, a jego stosowanie pozostaje słabe pomimo praw przyznanych obywatelom regionalnym³⁸.

Pomimo że państwa członkowskie Unii Afrykańskiej oraz wspólnot regionalnych są – przynajmniej nominalnie – zaangażowane w regionalną politykę migracyjną, ratyfikując *Kartę afrykańską*, to jednak nie można pominąć faktu, że SADC aktywnie sprzeciwiała się swobodnemu przemieszczaniu się, opóźniając proces ratyfikacji i promując umowy dwustronne. Również EAC nie była w stanie uniknąć masowych deportacji Ugandyjczyków i Rwandyjczyków z Tanzanii w 2013 r., które były wynikiem oskarżeń Tanzanii wobec Kenii, Ugandy i Rwandy o realizację projektów bez jej udziału, co pokazuje polityczne ryzyka związane z umowami dwustronnymi lub trójstronnymi w regionie³⁹.

Kolejnym wyzwaniem są konflikty zbrojne i niestabilność polityczna w niektórych regionach Afryki, które często prowadzą do konfliktów wewnątrz wspólnot.

³⁶ *Op-Ed: South Africa Need to Remove Visa Restrictions for Africans*, Centre for Human Rights, 27 VI 2024, [online] <https://www.chr.up.ac.za/opinion-pieces/3804-op-ed-south-african-need-to-remove-visa-restrictions-for-africans>, 14 IX 2024.

³⁷ Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 21-22.

³⁸ *Tamże*, s. 22-23

³⁹ *Tamże*, s. 23-34.

Przykładem jest wycofanie się z ECOWAS trzech państw: Mali, Burkina Faso i Nigru, które w ten sposób zmanifestowały swoją frustrację wobec Wspólnoty, która ma trudności z zapewnieniem bezpieczeństwa w regionie, gdzie zamachy stanu i aktywność terrorystyczna stały się powszechne. Co więcej, ECOWAS jest również krytykowana za wspieranie liderów postrzeganych jako marionetki byłych mocarstw kolonialnych. W Nigrze zarzuty, że prezydent Mohamed Bazoum jest reprezentantem francuskich interesów, doprowadziły do jego usunięcia w wyniku zamachu stanu w lipcu 2023 r., w wyniku czego ECOWAS nałożyła sankcje gospodarcze i zagroziła użyciem siły. Spotkało się to z oporem ze strony Burkina Faso, Mali i Gwinei, które zobowiązały się przeciwdziałać wszelkim działaniom wojsk ECOWAS w Nigrze. Wprawdzie ECOWAS zachęca te kraje do powrotu do bloku poprzez zniesienie sankcji, jednak nowi partnerzy, tacy jak Federacja Rosyjska, która dąży do zwiększenia swojego wpływu na kontynencie, jednocześnie wspierają ich wysiłki na rzecz utworzenia zjednoczonego frontu⁴⁰.

Jak zauważa Robert Kłosowicz, kryzysy w państwach mogą prowadzić do efektu domina, gdzie dysfunkcje rozprzestrzeniają się na kraje sąsiednie poprzez konflikty zbrojne i masowe migracje uchodźców, którzy uciekając do sąsiednich państw, często żyją w skrajnej nędzy i są pozbawieni jakiegokolwiek ochrony ze strony państw przyjmujących. Przykładem są ataki zbrojnych milicji na obozy uchodźców w Czadzie, Republice Środkowoafrykańskiej i Nigrze. Obozy te stają się także zapleczem dla organizacji militarnych, które rekrutują mężczyzn do oddziałów samoobrony, kontynuując wojnę domową na terenie innych państw, jak w przypadku Hutu z Rwandy w Demokratycznej Republice Konga⁴¹. Trwające konflikty zbrojne między Sudanem a Sudanem Południowym, które powodują masowe przemieszczenia ludności, prowadzą do kryzysów humanitarnych. Sudan zmaga się z nowymi i przedłużającymi się wewnętrznymi przesiedleniami. Kłosowicz wskazuje na rosnący problem nierównowagi demograficznej, podkreślając, że eksplozja demograficzna to kwestia nie tylko migracji zewnętrznych, ale i wewnętrznych, gdy co roku dziesiątki tysięcy młodych ludzi opuszczają swe domy na prowincji, by szukać lepszego życia na obrzeżach wielkich miast, powodując rozrastanie się slumsów do ogromnych rozmiarów⁴².

Raport Międzynarodowej Organizacji do spraw Migracji (IOM) z 2021 r. wskazywał, że w Sudanie jest ok. 3,7 mln wewnętrznie przesiedlonych osób (*Internally Displaced Persons* – IDP) oraz ponad milion uchodźców z Sudanu Południowego, Republiki Środkowoafrykańskiej, Erytrei i Etiopii⁴³. Tymczasem najnowszy raport UNHCR wskazuje już na ponad 6,6 mln osób wewnętrznie przesiedlonych i chroniących się głównie w społecznościach przyjmujących, z czego blisko 4 mln przesiedlonych to

⁴⁰ T. Walsh, *Ecowas: West African Trade Bloc Shaken as Three Member States Withdraw and Form Their Own Alliance*, The Conversation, 28 II 2024, [online] <https://theconversation.com/ecowas-west-african-trade-bloc-shaken-as-three-member-states-withdraw-and-form-their-own-alliance-224209>, 14 IX 2024.

⁴¹ R. Kłosowicz, *Konteksty dysfunkcyjności państw Afryki Subsaharyjskiej*, Kraków 2017, s. 220.

⁴² *Tamże*, s. 387.

⁴³ IOM, *Sudan Mission. 2021 Annual Report*, [online] https://sudan.iom.int/sites/g/files/tmzbd11606/files/documents/IOM%20Sudan_2021%20Annual%20Report.pdf, 14 IX 2024.

dzieci. W obliczu największego kryzysu przesiedleń dzieci na świecie stoi Sudan. Raport wskazuje także na rosnący w bardzo szybkim tempie procent chorób, gdzie ok. 65% populacji nie ma dostępu do opieki zdrowotnej, a 70-80% szpitali w obszarach dotkniętych konfliktem nie działa. W obliczu rozprzestrzeniającego się kryzysu sąsiednie kraje, takie jak Republika Środkowoafrykańska, Czad, Egipt, Etiopia i Sudan Południowy, są obciążone przyjmowaniem nowych migrantów. W obliczu kryzysu staje również Uganda, która przyjęła 30 tys. uchodźców z Sudanu, w tym ponad 14 tys. od początku 2024 r. Pomimo że partnerzy Regionalnego Planu Reakcji na Uchodźców z Sudanu (RRP) podjęli działania ratujące życie, to w wielu miejscach w pięciu krajach przyjmujących uchodźców reakcja nie spełnia akceptowalnych standardów humanitarnych i nie zapewnia programów odpornościowych z powodu niewystarczającego finansowania. To wszystko prowadzi do ekstremalnie zatłoczonych centrów tranzytowych m.in. w Czadzie i Sudanie Południowym, które narażają na ryzyko wybuchu chorób i większe ryzyko braku ochrony, a także przemoc ze względu na płeć (*Gender-Based Violence* – GBV). W Republice Środkowoafrykańskiej niestabilność bezpieczeństwa zagraża ochronie uchodźców, podczas gdy w Czadzie istnieje krytyczna potrzeba rozszerzenia infrastruktury dla uchodźców⁴⁴.

Analiza sytuacji uchodźców w regionie Afryki Środkowej i Wschodniej wskazuje na pilną potrzebę zintegrowanego podejścia do zarządzania kryzysami humanitarnymi. Wspólne działania międzynarodowe i lokalne są niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony i wsparcia dla uchodźców oraz do zarządzania dynamicznie rozwijającym się kryzysem przesiedleńczym. W odpowiedzi na kryzys w Sudanie Unia Afrykańska powołała misję pokojową, która w 2008 r. została zastąpiona przez Hybrydową Operację Unii Afrykańskiej i Narodów Zjednoczonych w Darfurze (*African Union/United Nations Hybrid Operation in Darfur* – UNAMID)⁴⁵. Jednakże w szerszej perspektywie działania UA są znacznie ograniczone. Działa ona głównie poprzez apele, wzywając do zawieszenia broni, aby ułatwić dostarczanie pomocy humanitarnej i ochronę usług podstawowych, jak również do ograniczenia przemocy ze względu na płeć (GBV). Podejmuje również konkretne działania polegające na ocenie postępów krajów afrykańskich w implementacji regionalnych i globalnych ram normatywnych oraz dokumentów dotyczących praw kobiet⁴⁶. Należy jednak pamiętać, że wdrażanie normatywnych ram dotyczących praw kobiet w krajach afrykańskich jest zróżnicowane i często napotyka na

⁴⁴ *Sudan Emergency Regional Refugee Response Progress Report*, 2024, [online] <https://reliefweb.int/report/sudan/sudan-emergency-regional-refugee-response-progress-report-may-august-2024>, 25 III 2025.

⁴⁵ Zob. UNAMID / United Nations – African Union Hybrid Operation in Darfur, [online] <https://unamid.unmissions.org>, 14 IX 2024.

⁴⁶ W zakres tych dokumentów wchodzi: *Protokół do Afrykańskiej karty praw człowieka i ludów dotyczący praw kobiet w Afryce (Protokół z Maputo)*, *Powszechna deklaracja praw człowieka*, *Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet (CEDAW)*, *Rezolucja Rady Bezpieczeństwa 1325 (2000) dotycząca kobiet, pokoju i bezpieczeństwa, platformy działań z Dakaru i Pekinu*, *Uroczysta deklaracja o równości płci w Afryce* oraz *Strategia Unii Afrykańskiej na rzecz równości płci i wzmocnienia pozycji kobiet (GEWE)*. Zob. African Union, *The 2021 African Union Gender Scorecard*, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/42730-doc-01_UNWOMEN_-_AU_Gender_Scorecard_Report_-_English_Version_-_Final_for_Web.pdf, 14 IX 2024.

różne wyzwania. Wprawdzie duża liczba państw afrykańskich podpisała i ratyfikowała kluczowe dokumenty, takie jak *Protokół z Maputo* czy *Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet* (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* – CEDAW; z 1979 r.), jednakże wiele państw wciąż zmagają się z ograniczonymi zasobami finansowymi i ludzkimi, co utrudnia skuteczne wdrażanie polityk i programów. Dodatkowo dochodzą kwestie tradycyjnych norm i praktyk, jak również niskiej świadomości praw kobiet wśród społeczeństwa. W krajach objętych konfliktami i niestabilnością polityczną wdrażanie i realizacja takich programów są tym bardziej utrudnione. W kontekście braku odpowiedniej infrastruktury UA skupia się głównie na budowie i utrzymaniu schronień, systemów zaopatrzenia w wodę i placówek opieki zdrowotnej, aby pomieścić napływ uchodźców. Wysiłki te są jednak wciąż znikome, ze względu na główny problem, jakim są ograniczone zasoby i fundusze. Unia Afrykańska nadal apeluje o zwiększenie międzynarodowego wsparcia, aby skutecznie rozwiązać te problemy. Międzynarodowe prawo humanitarne jest zbyt ogólne; dotyczy wszystkich ludzi i nie uwzględnia specjalnych podatności oraz potrzeb ochrony i pomocy migrantów w zakresie ich bezpieczeństwa fizycznego, schronienia, żywności i higieny. Migranci traktowani są w ten sam sposób, co inni cywile w konfliktach zbrojnych, a to nie zawsze jest zgodne z rzeczywistością, w jakiej żyją migranci. Jak zauważa Mehari Taddele Maru, to poważne niedociągnięcie w prawie międzynarodowym stanowi poważną lukę normatywną w ochronie⁴⁷.

Maru wskazuje dodatkowo na kilka czynników wpływających na brak wystarczających zasobów. Jednym z nich jest niski priorytet nadawany agendzie migracyjnej i niskie przydziały zasobów na migrację. Stwierdza on ponadto, że rządy rzadko przydzielają bezpośrednie budżety na migrację, uwzględniając je raczej w budżetach na pracę i sprawy społeczne bez żadnych konkretnych przydziałów. Co więcej, Maru zwraca uwagę na fakt, że partnerstwo UE–Afryka charakteryzuje się przeciwstawnymi priorytetami – Europa koncentruje się na powstrzymywaniu migracji, a Afryka nalega na rozwiązanie przyczyn źródłowych migracji, którymi są niedorozwój i kryzys klimatyczny⁴⁸. Unia Europejska domaga się rozwiązania problemu nielegalnej migracji i przyspieszenia powrotu nieudanych wnioskodawców o azyl. W przeciwieństwie do tego Unia Afrykańska nalega na konfrontację z tym, co uważa za przyczyny źródłowe nielegalnej migracji, poprzez współpracę rozwojową i rozszerzenie legalnych ścieżek dla afrykańskich migrantów do Europy. Dominujący pogląd ze strony afrykańskiej jest więc taki, że agenda migracyjna UE koncentruje się na powstrzymywaniu migracji. Podczas dwudniowego szczytu Unia Europejska–Afryka, który odbył się w listopadzie 2015 r. na Malcie z udziałem delegacji z 63 państw, głównym tematem była kwestia powstrzymania nielegalnej imigracji z Afryki do Europy oraz lepszej ochrony granic państw afrykańskich. Unia Europejska zadeklarowała na ten cel utworzenie funduszu powierniczego o wartości 1,8 mld euro. Jak podkreśla Kłosowicz, celem UE było wsparcie poprzez

⁴⁷ M.T. Maru, *The Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration: What Africa Should Demand from the World and from Itself*, „Policy Analysis” 2018, vol. 10, nr 2, s. 7.

⁴⁸ Tenże, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 5.

zwiększenie liczby staży dla studentów z Afryki, walkę z przemysłem i handlem ludźmi, ale równolegle także ograniczenie napływu uchodźców do Europy⁴⁹. Faktem jest, że dzięki pomocy krajów rozwiniętych wiele rządów afrykańskich podjęło znaczne wysiłki w celu zmniejszenia bezrobocia i rozwiązania przyczyn źródłowych nielegalnej migracji. Obejmuje to ustanowienie Technicznego i Zawodowego Kształcenia i Szkolenia (*Technical and Vocational Education and Training – TVET*), małych przedsiębiorstw miejskich i programów tworzenia miejsc pracy na obszarach wiejskich⁵⁰. Jednak brak przejrzystości dotyczącej umów z krajami europejskimi, szczególnie w kwestii powrotu i reintegracji migrantów oraz zasobów przeznaczonych na taki program, wywołuje kontrowersje zarówno wśród opinii publicznej, jak i podmiotów rządowych⁵¹. Jako że wpływ pomocy finansowej i rozwojowej na kształtowanie polityki migracyjnej w Afryce jest ogromny, rządy afrykańskie wykorzystują współpracę migracyjną jako kartę przetargową do pozyskiwania finansów poprzez wynajem wrodzonych uprawnień państwa do kontrolowania wjazdu i wyjazdu. W związku z tym skuteczność wielostronnych i dwustronnych negocjacji dyplomatycznych zależy od wykorzystania instrumentów finansowych UE⁵².

Partnerstwa migracyjne z UE wywołały nowe napięcia między panafrkańskim stanowiskiem migracyjnym UA z jednej strony a dwustronnymi umowami o współpracy, które UE zawarła z państwami członkowskimi Unii Afrykańskiej z drugiej strony. Zasadniczo państwa członkowskie UA, podobnie jak te w UE, są suwerennymi podmiotami z uprawnieniami do zawierania umów dwustronnych. Niemniej jednak dwustronne umowy o współpracy Unii Europejskiej niekoniecznie odzwierciedlają zbiorowe stanowiska przyjęte przez państwa członkowskie pod auspicjami Unii Afrykańskiej. Europejskie interesy migracyjne przewyższają skumulowane interesy afrykańskie. Odbywa się to w sposób podważający międzynarodową solidarność oraz regionalne lub panafrkańskie stanowiska zbiorowe. Pomimo rozbieżności interesów państw afrykańskich z interesami UE potrzeba pomocy finansowej zbiega się z główną polityką powstrzymywania wtórnej migracji do państw członkowskich UE. Państwa członkowskie Unii Afrykańskiej i REC również ignorują panafrkańskie porozumienie, które podpisały, gdy UE i inne podmioty oferują im lepszą ofertę dwustronną. W rezultacie UA i REC są podważane i postrzegane przez UE i innych partnerów jako biurokratyczna przeszkoda z powodu znacznej asymetrii w relacjach finansowych i dyplomatycznych między UE, UA, REC i państwami afrykańskimi⁵³. Maru oskarża kraje rozwinięte o stosowanie podwójnych standardów i niespójną politykę ich jako darczyńców, wskazując, że obecna polityka, determinowana głównie przez przepisy i regulacje, ma charakter

⁴⁹ R. Kłosowicz, *Konteksty dysfunkcyjności...*, s. 224.

⁵⁰ The African Capacity Building Foundation, *Tackling Africa's Youth Unemployment Challenge: Innovative Solutions from Think-Tanks*, June 2018, [online] <https://elibrary.acbfpact.org/acbf/collect/acbf/index/assoc/HASH018e/72ec8e24/69bf31aa/79e0.dir/5th%20Africa%20Think%20Eng.pdf>, 14 IX 2024.

⁵¹ M.T. Maru, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 9.

⁵² *Tamże*, s. 11.

⁵³ *Tamże*.

zastraszania, np. poprzez strategię kontroli granic. W niektórych krajach docelowych i tranzytowych zatrzymywanie migrantów zostało sprywatyzowane. Rządy tych krajów zleciły prowadzenie ośrodków zatrzymań migrantów prywatnym firmom zamiast zarządzać nimi samodzielnie, a to w efekcie prowadzi do częstych naruszeń podstawowych praw człowieka⁵⁴. Takie działania – według Maru – utrudniają osiągnięcie chociażby Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030. To jest też powód, jak dalej wskazuje, dla którego obecnie agenda migracyjna jest napędzana przez partnerów, takich jak EU, nie tylko powodu pieniędzy przydzielanych przez darczyńców, ale także z powodu braku odpowiedzialności rządów afrykańskich za naruszanie praw człowieka związane z migracją.

Obecność UE w kwestiach migracyjnych jest ogromna i rozległa w Afryce. Po szczycie w Valletcie w 2015 r. Unia Europejska przyjęła nową, bardziej agresywną dyplomację migracyjną, stosując zarówno środki perswazyjne, jak i przymusowe, aby zmusić państwa afrykańskie do ograniczenia migracji do Europy. W ramach tej strategii UE oferowała zachęty finansowe oraz partnerstwa w zakresie pomocy, rozwoju, pokoju i bezpieczeństwa⁵⁵. Uruchomiono Europejski Fundusz Powierniczy dla Afryki (*European Union Trust Fund for Africa* – EUTF), wynoszący 5 mld euro, i wsparto 204 projekty w 26 państwach afrykańskich. Dodatkowo przed 2015 r. UE udostępniła inne fundusze związane z zarządzaniem migracją, takie jak Europejski Fundusz Rozwoju i Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁵⁶. Doprowadziło to jednak do intensyfikacji dyplomacji migracyjnej. Utworzono m.in Grupę Kontaktową dla trasy śródziemnomorskiej⁵⁷, a Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (*European Border and Coast Guard Agency* – FRONTEX) oraz inne misje wsparcia granic UE przeniosły swoje zasoby do Afryki⁵⁸. Doprowadziło to do konkurencji między lokalnymi rządami o współpracę z UE i FRONTEX w celu uzyskania wsparcia finansowego i dyplomatycznego⁵⁹.

W tym kontekście Mark Akkerman w swoim raporcie rzuca wyraźne światło na zakres wpływów europejskiego podejścia do zarządzania migracją. Pierwszy dotyczy

⁵⁴ Grupy milicji w Libii i Sahelu zatrzymują migrantów w tranzycie: jest to szczególnie niepokojące, gdy prywatne firmy wojskowe i bezpieczeństwa (*Private Military and Security Companies* – PMSC) oraz rebelianci są wynajmowani do wykonywania takich suwerennych funkcji państwa. Zob. tenże, *The Global Compact...*, s. 6.

⁵⁵ Tenże, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 1.

⁵⁶ European Union, *Emergency Trust Fund for Africa*, [online] https://trust-fund-for-africa.europa.eu/index_en, 14 IX 2024.

⁵⁷ *Migration Routes: Commission Proposes Action Plan for Central Mediterranean to Address Immediate Challenges*, Press Release, Brussels, 21 X 2022, [online] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_7068/IP_22_7068_EN.pdf, 14 IX 2024.

⁵⁸ *Frontex: EU Border Control in Africa Set to Expand, Commission Floats Political Oversight, Switzerland to Vote on Frontex Funding, Belgium Plans Scrutiny Hearing*, European Council on Refugees and Exiles, 11 II 2022, [online] <https://ecre.org/frontex-eu-border-control-in-africa-set-to-expand-commission-floats-political-oversight-switzerland-to-vote-on-frontex-funding-belgium-plans-scrutiny-hearing/>, 14 IX 2024.

⁵⁹ M.T. Maru, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 2.

wpływu na strategię zarządzania granicami, która opiera się na swobodnym przepływie osób między granicami państw afrykańskich. Strategia ta powinna mieć na celu uczynienie ze sztucznych granic, będących spuścizną kolonialną, pomostów integracyjnych dla obywateli tych państw. Tymczasem wprowadzenie surowego zarządzania granicami, podobnego do tego w UE i koncentrującego się na kryminalizacji, jest niezgodne z tymi celami. Drugi przypadek dotyczy zabezpieczenia tradycyjnego ruchu transgranicznego, w tym pasterzy i nieformalnych handlarzy transgranicznych. Pasterze i tradycyjne społeczności krewniacze, które od dawna swobodnie przekraczały granice bez żadnych kontroli, są teraz pod coraz większą presją⁶⁰. Jak więc zaznacza Maru, fundusze UE nie skupiają się na budowaniu długoterminowego zarządzania migracją opartego na strategii w Afryce. Zamiast tego koncentrują się na krótkoterminowym powstrzymywaniu migracji poprzez mechanizmy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych i kontroli granic. Przede wszystkim jednostronne skupienie się UE na zwalczaniu nielegalnej migracji za pomocą pieniędzy podważyło afrykańskie obawy, aspiracje, priorytety i wyzwania. To z kolei podważa lokalną wiedzę, ignoruje lokalne priorytety, zmniejsza legitymację i sprzyja brakowi przejrzystości i wzajemnej odpowiedzialności⁶¹.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Analiza przeprowadzona w artykule wykazała, że państwa członkowskie UA poprzez działalność wspólnot regionalnych są przynajmniej nominalnie zaangażowane w regionalną politykę migracyjną. Najlepszym przykładem realizacji swobody przemieszczania się spośród trzech regionów wydaje się ECOWAS, a EAC czyni znaczące postępy, wprowadzając paszport regionalny. Ogólna ocena pokazuje więc, że UA oraz inicjatywy regionalne i państwowe dążą do ustanowienia reżimu migracyjnego z państwami członkowskimi przystępującymi do międzynarodowych i kontynentalnych przepisów dotyczących mobilności ludzi. Jednak proces legislacyjny napotyka trudności na etapie wdrażania, gdy prawa i obowiązki kolidują z interesami narodowymi⁶². Ramowe dokumenty dotyczące migracji w Afryce mają kilka kluczowych słabości, w tym brak mechanizmów instytucjonalnych do monitorowania zgodności państw członkowskich z ich treścią. To oznacza, że państwa nie mogą być pociągane do odpowiedzialności, a nawet te, które chcą wdrożyć te ramy, nie otrzymują odpowiedniego wsparcia. Ważnym krokiem dla Unii Afrykańskiej jest ustanowienie mechanizmu, który zapewni niezbędne wskazówki i środki odpowiedzialności⁶³.

Jednakże siła finansowa i dyplomatyczna Europy stworzyła asymetryczną koncentrację na wdrażaniu polityk, priorytetowo traktując interesy Europy nad interesami

⁶⁰ Zob. M. Akkerman, *Expanding the Fortress. The Policies, the Profiteers and the People Shaped by EU's Border Externalisation Programme*, 2018, [online] https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/expanding_the_fortress_-_1.6_may_11.pdf, 14 IX 2024.

⁶¹ M.T. Maru, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 19.

⁶² Ch.Ch. Nshimbi, L. Fioramonti, *Regional Migration...*, s. 32.

⁶³ E.T. Achiume, L.B. Landau, *The African Union Migration...*, s. 3.

Afryki. W rezultacie polityka migracyjna UA była kształtowana przez mieszankę perswazyjnych i przymusowych środków dyplomatycznych i finansowych stosowanych przez UE. W efekcie doprowadziło to do większych wpływów globalnych aktorów w słabszych krajach afrykańskich niż w krajach o bardziej ekspansywnych gospodarstwach i większej sile dyplomatycznej. Aby uniknąć izolacji, afrykańskie państwa o ograniczonych możliwościach i napotykające asymetrię sił z europejskimi odpowiednikami często spieszą się z podpisywaniem umów, a później zwlekają z ich wdrażaniem. Pomaga im to uniknąć jakichkolwiek dyplomatycznych konsekwencji wynikających z bezpośredniego odrzucenia umów. Biorąc pod uwagę, że migracja niekoniecznie jest priorytetem w agendzie rządów afrykańskich, często zdarza się, że przydzielane są na nią niewystarczające zasoby. Inicjatywy z odpowiednimi zasobami oraz te ustanowione przez prawo z budżetem i strukturą zarządzania są bardziej wpływowe i trwałe niż te bez zasobów i wsparcia instytucjonalnego. Głównym interesem krajów afrykańskich jest więc zabezpieczenie pomocy finansowej i dźwigni dyplomatycznej przy jednoczesnym wykorzystaniu migracji jako narzędzia do promowania swojego wizerunku i interesu narodowego. Partnerstwo z Unią Europejską również służy do budowania pozytywnego wizerunku współpracy z europejskimi mocarstwami⁶⁴.

Podsumowując, skuteczne zarządzanie migracją wymaga silnego wsparcia politycznego, odpowiednich budżetów i uwagi światowych liderów politycznych. Aby to osiągnąć, obecne podejście do zarządzania musi zostać fundamentalnie zreformowane. Polityka regionalna musi opierać się na innowacyjnych procesach i dowodach, a nie na niestabilnych nastrojach i nacjonalistycznych rozważaniach. Współpraca międzynarodowa powinna być dostosowana do lokalnych priorytetów, a rządy, firmy i społeczeństwo obywatelskie muszą pokazać, że migracja przynosi pozytywne rezultaty niezbędne dla zrównoważonego rozwoju. Konieczne jest stworzenie nowego dyskursu, przedstawiającego migrację jako naturalne zjawisko, które musi być odpowiedzialnie zarządzane, a nie odrzucane.

BIBLIOGRAFIA

- Achieme E.T., Landau L.B., *The African Union Migration and Regional Integration Framework*, The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, „Policy & Practice Brief” 2015, nr 36.
- African Countries Are Stuck on the Free Movement of People. How to Break the Logjam*, The Conversation, 16 I 2022, [online] <https://theconversation.com/african-countries-are-stuck-on-the-free-movement-of-people-how-to-break-the-logjam-174720>.
- African Union, *Action Plan for Boosting Intra-African Trade*, [online] https://au.int/web/sites/default/files/newsevents/pressreleases/26498-pr-action_plan_for_boosting_intra-african_trade_f-english.pdf.
- African Union, *Assembly of the Union Twenty-Fifth Ordinary Session 14-15 June 2015 Johannesburg, South Africa*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9664-assembly_au_dec_569_-_587_xxiv_e.pdf.

⁶⁴ M.T. Maru, *Migration Policy-Making in Africa...*, s. 25.

- African Union, *Enhancing the Capacity of the Labor Market Institutions in Africa to Meet the Current and Future Challenges*, 9th Ordinary Session of Labor and Social Affairs Commission (LSAC), 12 IV 2013, [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/media-advisories/28065-ma-media_advisory-_nineeth_lsac_8-12_april_2013_2.pdf.
- African Union, *JLMP*, [online] <https://au.int/jlmp>.
- African Union, *List of Countries Which Have Signed, Ratified/Acceded to the Protocol to the Treaty Establishing the African Economic Community Relating to Free Movement of Persons, Right of Residence and Right of Establishment*, 8 VIII 2023, [online] https://au.int/sites/default/files/treaties/36403-sl-PROTOCOL_TO_THE_TREATY_ESTABLISHING_THE_AFRICAN_ECONOMIC_COMMUNITY_RELATING_TO_FREE_MOVEMENT_OF_PERSONS-1.pdf.
- African Union, *Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018-2030)*, [online] <https://au.int/sites/default/files/documents/35956-doc-au-mpfa-executive-summary-eng.pdf>.
- African Union, *Plan of Action on Employment and Poverty Alleviation*, [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/pressreleases/27983-pr-plan_of_action_english.pdf.
- African Union, *The 2021 African Union Gender Scorecard*, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/42730-doc-01_UNWOMEN_-_AU_Gender_Scorecard_Report_-_English_Version_-_Final_for_Web.pdf.
- African Union, *Treaty Establishing the African Economic Community 1991*, [online] https://au.int/sites/default/files/treaties/37636-treaty-TREATY_ESTABLISHING_THE_AEC-compressed.pdf.
- Akkerman M., *Expanding the Fortress. The Policies, the Profiteers and the People Shaped by EU's Border Externalisation Programme*, 2018, [online] https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/expanding_the_fortress_-_1.6_may_11.pdf.
- Albert I.O., *The African Union and Conflict Management*, „Africa Development” 2007, vol. 32, nr 1, <https://doi.org/10.4314/ad.v32i1.57154>.
- Belete A.G., *The African Union, Migration and Integration: Legal Foundation, the Migration Policy Framework and Challenges and Potential Shortcoming*, „International Journal of Research in Education Humanities and Commerce” 2024, vol. 5, nr 4, <https://doi.org/10.37602/IJREHC.2024.5405>.
- Constitutive Act of African Union*, [online] https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutivact_en.pdf.
- Clark J.F., *Realism, Neo-Realism and Africa's International Relations in the Post-Cold War Era*, [w:] *Africa's Challenge to International Relations Theory*, red. K.C. Dunn, T.M. Shaw, London 2001, https://doi.org/10.1057/9780333977538_6.
- Continental Education Strategy for Africa 2016-2025*, CESA 16-25, [online] <https://ecosocc.au.int/sites/default/files/files/2021-09/continental-strategy-education-africa-english.pdf>.
- Council of the European Union, *Valletta Conference on Migration (Malta, 11-12 November 2015) – Orientation Debate*, Brussels, 30 VI 2015, [online] <https://web.archive.org/web/20150905115218/http://www.statewatch.org/news/2015/jul/eu-council-november-015-migration-valletta-conference-orientation-debate-10387-15.pdf>.
- East African Community, *Protocol on the Establishment of the East African Community Common Market*, [online] <http://eacj.org/wp-content/uploads/2012/08/Common-Market-Protocol.pdf>.

- Electronic Travel Authorisation (eTA)*, Directorate of Immigration & Citizen Services, [online] <https://www.etakenya.go.ke/en>.
- European Commission, *Migration Routes: Commission Proposes Action Plan for Central Mediterranean to Address Immediate Challenges*, Press Release, Brussels, 21 X 2022, [online] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_22_7068/IP_22_7068_EN.pdf.
- European Union, *Emergency Trust Fund for Africa*, [online] https://trust-fund-for-africa.europa.eu/index_en.
- Frontex: *EU Border Control in Africa Set to Expand, Commission Floats Political Oversight, Switzerland to Vote on Frontex Funding, Belgium Plans Scrutiny Hearing*, European Council on Refugees and Exiles, 11 II 2022, [online] <https://ecre.org/frontex-eu-border-control-in-africa-set-to-expand-commission-floats-political-oversight-switzerland-to-vote-on-frontex-funding-belgium-plans-scrutiny-hearing/>.
- IOM, *Sudan Mission. 2021 Annual Report*, [online] https://sudan.iom.int/sites/g/files/tmzbd11606/files/documents/IOM%20Sudan_2021%20Annual%20Report.pdf.
- Keohane R.O., Nye J.S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston, MA 1977.
- Kłosowicz, R., *Konteksty dysfunkcyjności państw Afryki Subsaharyjskiej*, Kraków 2017.
- Lizak W., *Unia Afrykańska a procesy demokratyzacji w Afryce*, „Stosunki Międzynarodowe / International Relations” 2017, t. 53, nr 4.
- Maru M.T., *Migration Policy-Making in Africa: Determinants and Implications for Cooperation with Europe*, May 2021, Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper, nr RSC 2021/54, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3858532>.
- Maru M.T., *The Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration: What Africa Should Demand from the World and from Itself*, „Policy Analysis” 2018, vol. 10, nr 2.
- Migration and Health: Addressing Current Health Challenges of Migrants and Refugees in Africa – from Policy to Practice. Final Report*, October 2021, [online] https://au.int/sites/default/files/documents/41748-doc-Study_Report-Migration_and_Health-From_Policy_to_Practice_ENG.pdf.
- Nshimbi Ch.Ch, Fioramonti L., *Regional Migration Governance in the African Continent. The Current State of Affairs and the Way Forward*, Stiftung Entwicklung und Frieden, sef: Study Development and Peace Foundation, Bonn 2016.
- Op-Ed: South Africa Need to Remove Visa Restrictions for Africans*, Centre for Human Rights, 27 VI 2024, [online] <https://www.chr.up.ac.za/opinion-pieces/3804-op-ed-south-african-need-to-remove-visa-restrictions-for-africans>.
- Relations Between Immigration and Integration Policies in Europe: Challenges, Opportunities and Perspectives in Selected EU Member States*, red. M. Duszczuk, M. Pachocka, D. Pszczółkowska, London–New York, NY 2020, <https://doi.org/10.4324/9780429263736>.
- Silencing the Guns: A Developmental Approach*, United Nations Development Programme, 23 II 2022, [online] <https://www.undp.org/africa/publications/silencing-guns-developmental-approach>.
- Renard T., *Partnering for Global Security: The EU, Its Strategic Partners and Transnational Security Challenges*, „European Foreign Affairs Review” 2016, vol. 21, nr 1, <https://doi.org/10.54648/EERR2016003>.

- Report of the African Consultations on Migration Factoring in Outcomes of the Valetta Summit on Migration*, held in Nairobi, Kenya (14-15 December 2015), [online] https://au.int/sites/default/files/newsevents/conceptnotes/19426-cn-concept_note.docx.
- Sudan Emergency Regional Refugee Response Progress Report*, 2024, [online] <https://reliefweb.int/report/sudan/sudan-emergency-regional-refugee-response-progress-report-may-august-2024>.
- The African Capacity Building Foundation, *Tackling Africa's Youth Unemployment Challenge: Innovative Solutions from Think Tanks*, June 2018, [online] <https://elibrary.acbfact.org/acbf/collect/acbf/index/assoc/HASH018e/72ec8e24/69bf31aa/79e0.dir/5th%20Africa%20Think%20Eng.pdf/>.
- UNAMID / United Nations–African Union Hybrid Operation in Darfur, [online] <https://unamid.unmissions.org/>.
- Walsh T., *Ecowas: West African Trade Bloc Shaken as Three Member States Withdraw and form Their Own Alliance*, The Conversation, 28 II 2024, [online] <https://theconversation.com/ecowas-west-african-trade-bloc-shaken-as-three-member-states-withdraw-and-form-their-own-alliance-224209>.
- Waltz K.N., *Theory of International Politics*, London 1979.

Klaudia WILK-MHAGAMA – doktor kulturoznawstwa, absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, obecnie prowadzi zajęcia w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych oraz w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ w Krakowie. Jest także członkinią Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych. Prowadziła wieloletnie badania terenowe w Tanzanii. Jej zainteresowania badawcze obejmują zmiany społeczne, polityczne i kulturowe w Afryce Wschodniej, politykę migracyjną organizacji międzynarodowych w Afryce oraz dekolonizację wiedzy o Afryce.